

ОЛІЙНО-ЖИРОВА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ НА СВІТОВОМУ ГАЛУЗЕВОМУ РИНКУ

Орлова Наталія Володимирівна

Кандидат економічних наук, доцент

Доцент кафедри економіки та управління

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(Одеса, Україна)

Показники розвитку олійно-жирової галузі України за останні п'ятнадцять років вражають: обсяги виробництва олійних за цей період зросли більш ніж у 7 разів; у квітні 2017 року Україна експортувала 590 тис. тон рослинних олій на загальну суму 440 млн. дол., 506 тис. тонн протеїнових шротів на 90 млн. дол. В цілому за квітень експортовано основних видів олійно-жирової продукції більш ніж на 530 млн. дол., що становить 15% загального обсягу експорту продукції з України.

Лідуючі позиції України на олійно-жировому ринку пов'язані, безумовно, з ситуацією на ринку соняшникової олії. Займаючи близько 56% світового експорту соняшникової олії, на сьогоднішній день наша соняшникова олія користується попитом у 110 країнах світу. При цьому значна частка експорту припадає на Індію і Китай, а також на країни-члени Євросоюзу.

Такі результати стали можливими завдяки запровадженню у 1999 році експортного мита на насіння соняшнику. Цей крок забезпечив не тільки відродження олійно-жирового комплексу України, але й перетворення його в потужний сектор аграрного виробництва, де встановлено баланс економічних інтересів держави, сільськогосподарської та переробної сфер виробництва і внутрішнього споживача. Україна побила рекорди не лише виробництва, але і за обсягом посівних площ під соняшником. Вони зрівнялися в цьому році з посівом пшениці і склали понад 6 млн. га.

2015/2016 маркетинговий рік (МР) Україна закінчила з рекордним експортом соняшникової олії на рівні 4,5 млн. т. Очікування щодо поточного сезону — не менше 5,2 млн. т. Тільки за

підсумками вересня-квітня 2016/17 МР експортовано соняшникової олії з України 130,3% проти відповідного періоду минулого маркетингового року.

За підсумками діяльності у 2016 р. рівень рентабельності виробництва насіння соняшнику сільгосп підприємствами склав 61,9%, що є найбільшим показником серед аграрної продукції. Така тенденція, відзначають спостерігається з 2007 р. В цілому, рівень рентабельності виробництва продукції сільського господарства підприємствами в 2016 р. склав 37,3%. Зокрема, рентабельність виробництва продукції рослинництва — 44,3%, продукції тваринництва — 7,7%. Серед продукції рослинництва найбільшу прибутковість у минулому році показали насіння соняшнику (61,9%), соя (51,8%) та ріпак (45%).

Але, як відзначають аналітики, подальші роки будуть непростими для олійного ринку. Після багатьох років високого попиту олійний ринок вступив в період зниження цін і переважання пропозиції над попитом. До того ж, ціни на нафту, які протягом багатьох років перебували на історично високому рівні, різко впали і в даний час в середньому не перевищують 50 дол./барель. Якщо додати коливання валютних курсів і слабке економічне зростання в деяких економічно розвинених країнах, то з'являються всі підстави для невизначеності щодо цінової ситуації на світовому олійному ринку.

Сьогодні кон'юнктура ринку, яка відображається в зниженні світового ринку олій та зростанні пропозиції всередині країни, сприяла припиненню зростання цін на соняшник. Тепер виробники і переробники змушені ретельніше відслідковувати тенденції світового ринку для оцінки оптимальних моментів реалізації продукції.

Потужності по переробці соняшника зараз досягли майже 17 млн. т, а в 2020/2021 МР можуть скласти 20 млн. т. Зрозуміло, що часом Україна прийде до регулювання сівозміни соняшнику, що ще більше ускладнить ситуацію і призведе до зростання закупівельних цін.

Тому вирішення питання фахівці бачать сьогодні в зміні структури олійно-жирового ринку. Завантаження потужностей ріпаком і соєю дозволить знизити залежність підприємств від соняшнику, і, як наслідок, зменшиться тиск власників насіння соняшнику на переробників. За останні роки потужності з переробки ріпаку та сої значно зросли. Так, потужності з переробки сої перевищили 3,5 млн. тонн на рік, ріпаку – понад 2,2 млн. тонн на рік. Проте, через масовий експорт сої та, особливо, ріпаку завантаженість вітчизняних потужностей не перевищує 30%.

За підсумками минулого маркетингового року було перероблено 21% від валового збору насіння ріпаку та 25% від валового збору сої. Потужності з переробки сої та ріпаку були завантажені відповідно лише на 28% та 16%.

З урожаю 2015 року було експортовано сої 60% від валового збору сої, насіння ріпаку – 82% від валового збору. За таких умов вітчизняні підприємства не можуть досягти значного нарощування переробки даної сільськогосподарської сировини та завантажити повністю власні потужності.

Вироблена за цей період ріпакова та соєва олія в обсягах 174,7 тис. тонн та 146,8 тис. тонн була практично повністю експортована. Основними її споживачами стали країни ЄС, Китай та інші країни Азії та Близького Сходу.

Вітчизняні підприємства зацікавлені у максимальній переробці сої та ріпаку, однак, їх масовий експорт не дає можливості значно нарощувати виробництво продукції з високою доданою вартістю, а саме соєвої та ріпакової олій, а також шроту, який користується попитом як на світовому ринку, так і всередині країни.

Ніяк не покращується ситуація і в цьому маркетинговому році.

У 2016/17 маркетинговому році продовжується масове вивезення насіння ріпаку з України, внаслідок чого вдвічі скоротилось виробництво та експорт олії ріпакової. Так, станом на 1 травня 2017 року експортовано 1,016 млн. тонн або 92,4% від валового збору ріпаку. Крім того, зростає експорт соєвих бобів — 105,3% проти вересня-квітня минулого маркетингового року. Експортовано 2,6 млн. тонн або 60% від валового збору. Експорт насіння соняшнику теж зростає — до 177 тис. тонн, але це зовсім незначні обсяги — 1,3% від його валового збору. Очікується, що використання потужностей з переробки ріпаку у поточному маркетинговому році не перевищить 10%, сої – 20%.

Вирішення цієї проблеми, яка є актуальною вже сьогодні, а в перспективі а в перспективі може набути значно більшої гостроти, — це запровадження експортного мита на насіння ріпаку та сої. Це дозволить створити максимальні умови для їх переробки на вітчизняних підприємствах та, як наслідок, значно збільшити виробництво соєвої та ріпакової олій, а також шроту, як для нарощування експортного потенціалу продукції з високою доданою вартістю, так і задоволення внутрішніх потреб.

Переробляючи сільськогосподарську сировину на вітчизняних потужностях, створюються додаткові робочі місця, забезпечується зростання надходжень до державного бюджету. Від переробки на

вітчизняних потужностях насіння ріпаку (1,4 млн. тонн) та сої (3,0 млн. тонн) надходження до державного бюджету зростуть на 8,0 млрд. грн. Крім того, надходження до державного бюджету будуть також зростати за рахунок сплати 10 відсоткового експортного мита при вивезенні за межі України сої та насіння ріпаку.

Запровадження експортного мита на насіння ріпаку та сою надасть можливість більш раціонально структурувати виробництво та переробку олійних культур, сформувані сировинні зони та розвивати виробничі потужності.